

DATE DOCUMENTARE PRIVIND O PRĂVĂLIE BUCUREȘTEANĂ ÎN SECOLUL XVII — XVIII *)

de MARIA STAN

În anul 1954 colecția de documente a Muzeului de istorie a orașului București s-a îmbogățit cu un lot de 15 documente referitoare la existența unei prăvălii aflată în Ulița cea Mare din București.

Documentele sînt scrise în limba română și se referă la perioada anilor 1642—1787. Din ele rezultă că această prăvălie era situată în zona centrală a orașului unde din cele mai vechi timpuri s-a înfiripat nucleul activității meșteșugărești și negustorești. În cadrul acestuia se integra și Ulița cea Mare, menționată în documente la 5 iunie 1589¹⁾, dar existentă probabil încă de la începutul secolului al XVII-lea.

Prima atestare documentară privind biserica Sf. Nicolae Selari apare la 27 aprilie 1664 cu ocazia menționării slujitorului ei popa Stoica.²⁾ Căminul acesta probabil domnească, poate dăinuia sub forma unui lăcaș din lemn încă din sec. al XVI-lea.³⁾ Datele furnizate de izvoarele scrise, aici analizate, dau posibilitatea delimitării precise a zonei în care era situată această prăvălie. Ea apare ca fiind „înăuntru, în Ulița cea mare între croitori“,⁴⁾ iar locul ei merge pînă în fața podului⁵⁾ din Ulița cea Mare, azi strada Lipscani). Completînd aceste elemente, un alt document din anul 1734, mai 13, menționează că prăvălia era lângă ulicioara Hanului Zamfir.⁶⁾

Subliniem și faptul că acest document constituie cea mai veche atestare a Hanului Zamfir unul din cele mai însemnate hanuri din zona centrală a Bucureștilor. Construcția lui se afla la intersecția străzii Lipscani cu fosta Uliță a Colței, azi Bd. 1848.⁷⁾

*) Comunicare susținută la a IV-a Sesiune de comunicări științifice a muzeelor 5—7 ianuarie 1968.

1) *Documente privind istoria României*, veac XVI, B., vol. V, p. 413.

2) I. Ionașcu, *Documente referitoare la proprietățile mănăstirii Colței*, Buc., p. 12.

3) *Ibidem*, p. 13.

4) M. I. B., nr. inv. 37.418.

5) M. I. B., nr. inv. 37.426.

6) *Ibidem*, nr. inv. 37.419.

7) *Un alt han cu același nume a funcționat în sec. XVIII—XIX lângă mănăstirea Sărar. C. C. Giurescu, Istoria Bucureștilor*, Buc., 1966, p. 311.

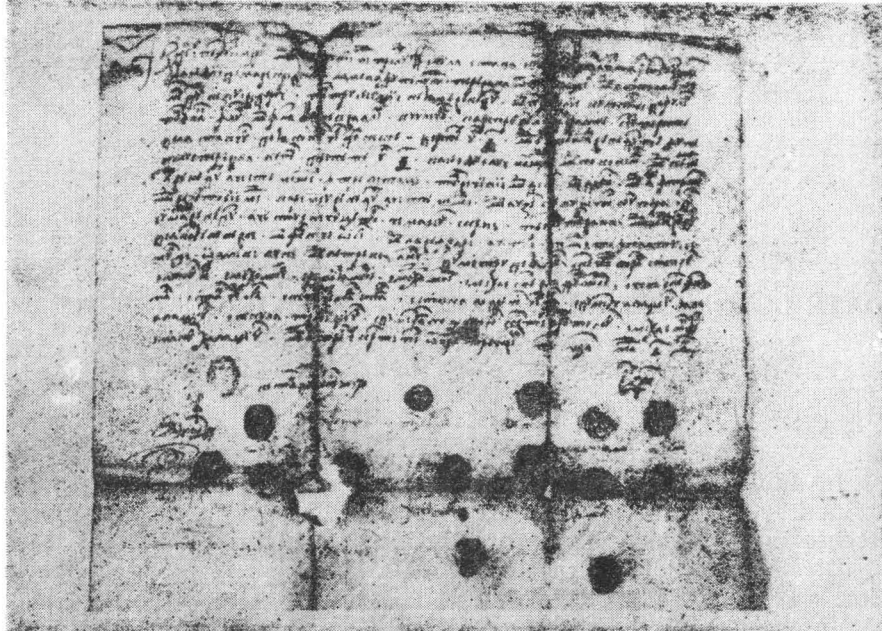


Fig. 14.1 — Zapisul din 1642, mai 2

Un alt element care precizează identificarea locului unde era situată această prăvălie este redat în documentul din 2 mai, 1642 în care Pătru cismar arată că a vîndut jupănului Părvana ot București „o prăvălie ou locul ei de în uliță pân în lac...”⁸⁾

Este atestat ca atare în mahalaua Selari un lac, mai degrabă un loc de strîngere a apelor din acest sector.

Într-adevăr săpăturile arheologice efectuate de curînd au surprins pe latura de nord a Hanului cu Tei urmele unor depuneri acvatice, poșeturi și garduri de zăgăzuit apa. Materialul ceramic scos la iveală datează de la sfîrșitul secolului al XVI-lea și începutul secolului următor fapt care întregește informația dată de document.⁹⁾ Astfel se poate completa harta hidrografică a Capitalei cu un lac în plin centru, lac care împreună cu Gîrlița cu Bucureștioara cu Dîmbovița și Cîșmigiuil închideau într-un cerc de apă zona veche istorică a reședinței domnești.

În fine un ultim element topografic asupra căruia vom mai stărui este mențiunea făcută în documentul din 9 februarie, 1647 în care se arată că „i-am vîndut dumnealui o prăvălie ou pivniță, cu casă cu loc cât se va alege în lungu în lat în oraș în București în Tîrgul de Jos, care prăvălie iaste lîngă prăvălia lui Sf. Ghiorghie...”¹⁰⁾

⁸⁾ *Ibidem*, nr. inv. 37.413.

⁹⁾ Săpăturile au fost efectuate în cadrul cercetărilor privind zona istorică a Capitalei de către Panait I. Panait

¹⁰⁾ *Ibidem*, nr. inv. 37.414

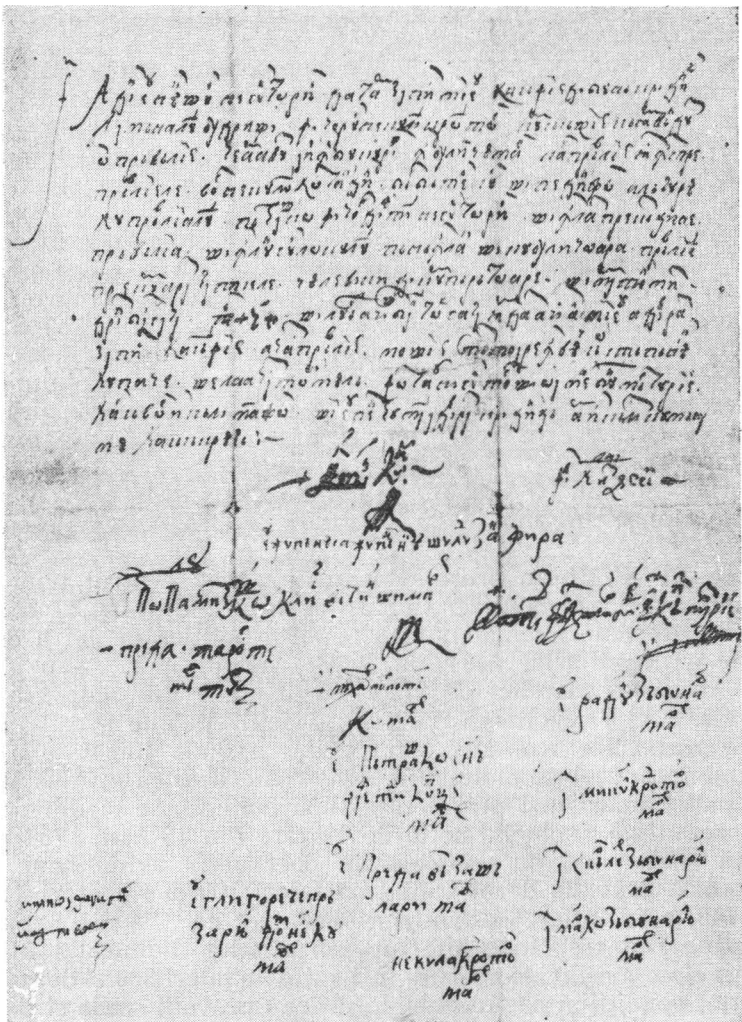


Fig. 14.2. — Zapisul din 1705, februarie 20

Cu această ocazie se menționează așadar și una din limitele nord-vestice ale Țîrgului de Jos știut fiind faptul că de la Sf. Gheorghe Nou începea Țîrgul Cucului. ¹¹⁾

Din toate aceste știri rezultă astfel că prăvălia a cărei evoluție o urmărim se afla într-o zonă de intensă viață comercială. De aceea rapidele ei treceri dintr-o proprietate într-alta și evoluția prețurilor, reflectă în mic procesul general prin care a trecut centrul comercial al orașului București. Putem stabili din lotul acestor documente felul cum evolu-

11) Istoria orașului București, I, M. I. B., 1965, p. 147, 162.

ează prețul de vânzare în sec. XVII—XVIII și unii din factorii care concură la aceasta.

În primul rînd ne atrage atenția componența proprietății respective la 2 mai, 1642 cînd se vindea o „prăvălie cu locul ei“¹²⁾ pe cînd la 8 februarie, 1647 „o prăvălie cu pivniță cu casă, cu loc...“¹³⁾, deci o proprietate mai extinsă. Un alt document mai tîrziu din 4 mai, 1756, consemnează vinderea unei prăvălii „în Ulița cea Mare și cu pivniță dedesupt și cu 5 odăi cu locul lor din dos...“¹⁴⁾

O descriere mai completă a acestei construcții se vede în documentul din 1784, ianuarie 8 care menționează „prăvălii și au și pivniță de desuptul lor și cu șapte odăi din dosul prăvăliilor deosebite și cu alte trebuincioase lucruri firește tot pe locul acestor prăvălii...“¹⁵⁾ Strîns legat de acest fapt, de fluxul circulației monetare, de creșterea importanței comerciale a locului trebuie urmărit și variația prețului de vânzare a acestei proprietăți. La 1642, mai 2 cînd era o simplă prăvălie se vindea cu 60 ughi.¹⁶⁾ În 1647, februarie 9 cînd ea fusese extinsă se primeau 85 ughi.¹⁷⁾

Datorită faptului că prăvălia s-a îmbogățit între timp cu noi construcții, ea ajunge în anul 1705, februarie 20 să se vîndă cu 93 de taleri.¹⁸⁾

În sec. al XVIII-lea orașul București a fost centrul unor importante frămîntări social-politice. Cauza lor izvora din faptul că masele populare bucureștene nu mai puteau suporta politica de jaf a domnilor fanarioți și a dregătorilor acestora. Aceste nemulțumiri și-au găsit expresia în mișcările maselor populare bucureștene din anii 1753, 1764, 1765, 1769 ș. a.¹⁹⁾ Dezvoltarea normală a vieții citadine avea să fie perturbată de războaiele ruso-austro-turce din a doua jumătate a sec. al XVIII-lea și începutul secolului următor. Toate acestea au dus la înrăutățirea situației unor mici proprietari după cum reiese și din documentele aici prezentate. Încheind actul de vânzare din 13 mai, 1734 proprietarul arată „...că fiind eu dator la un boer și ne-avînd bani... i-am vîndut această prăvălie drept bani gata taleri 100 și rămători 120...“²⁰⁾ În anul 1748, octombrie 26 aflăm din document că „...acum neputînd eu să le stăpînesc și trebuindu-mi bani am vîndut dumnealui însă de a mea bună voie și nesilit de nimeni, în bani gata taleri 300 și doazeci...“²¹⁾

În atari condiții și prețul unor locuri sau prăvălii scade și devin mai frecvente schimburile de proprietate. În 1753, mai 1 prăvălia din Ulița cea Mare valora numai 165 taleri aproape jumătate prețul luat cu 5 ani mai înainte.²²⁾

12) M. I. B., nr. inv. 37.413.

13) *Ibidem*, 37.414.

14) *Ibidem*, 37.423.

15) *Ibidem*, 37.426.

16) *Ibidem*, 37.413.

17) *Ibidem*, 37.414.

18) *Ibidem*, nr. inv. 37.417.

19) P. I. Panait, *Aspecte din lupta populației bucureștene împotriva regimului turco-fanariot (1716—1821)*, M. I. B., 1962, p. 24 și urm.

20) M. I. B., nr. inv. 37.419.

21) *Ibidem*, 37.420.

22) *Ibidem*, 37.422.

Tot din aceste cauze în anul 1756 această prăvălie se vinde de două ori :

— prima dată la 1756, mai 4²³⁾ pentru 510 taleri

— iar a doua oară la 1756, iunie 5²⁴⁾ pentru 500 taleri.

Documentul din 1764, decembrie 11 cuprinde și însemnarea lui Stănică căpitan ot mahalaua Vergului care arată să se „știe că rugându-mă de dumnealui (Manea papugiul) de mi-au făcut bine cu taleri 250... până la jumătate de ani cu dobânda lor și necrezându-mă dumnealui ca să-i dau bani, i-am pus zălog o prăvălie ce să hotărăște cu prăvălia dumnealui, care și această prăvălie se află pe Ulița cea Mare în Sălari din mahalaua Sf. Nicolae. Și întâmplându-se și viind ziua ca să-i dau banii și neavînd ce să-i dau, m-am învoit cu dumnealui... de am vândut prăvălia... drept taleri 550“²⁵⁾ În același an această prăvălie se vinde pentru a doua oară la data de 3 mai pentru suma de 800 taleri. Prețul maxim din vânzare este încasat în anul 1783, ianuarie 8 ridicîndu-se la 3200 taleri.²⁶⁾

În genere prețul este în continuă ascendență reflectînd în ultimă instanță însăși procesul general de dezvoltare a orașului București. Unele stagnări sau regresii se datoresc, așa cum am arătat mai sus, unor evenimente de moment. Datorită repetatelor ei vânzări această prăvălie a cunoscut numeroși proprietari.

Primul dintre aceștia este „Stanciul diaconul cel domnesc“²⁷⁾ care o vinde, lui Pătru cismar. De aici începînd vom găsi pentru o vreme în calitate de proprietari numeroși meșteșugari. Printr-un șir de tranzacții ea va trece apoi în proprietatea negustorească (Părvana neguțătorul, Trandafir, Neacșul neguțătorul ș. a.), iar după aceea revine în proprietate meșteșugărească (Gheorghe zăbunar, Ștefan mărgelar, Manea cavaf).

O excepție în evoluția acestei proprietăți se constată în deceniul al șaptelea al sec. al XVIII-lea cînd prăvălia a fost închinată Patriarhiei de la Ierusalim.²⁸⁾ Va reveni după scurt timp în circulație laică. Ultimul document aflat în fondurile M.I.B. înregistrează în anul 1787, iulie 9²⁹⁾ o aprigă dispută între paharnicul Ioan Lehliu și Nicolae Hagi Eftatiu. Conflictul a ajuns pînă în divanul domnesc.

Faptul că această prăvălie este situată în zona meșteșugărească și comercială a Bucureștilor reiese și din martorii care semnează documentele. Printre aceștia apar : 7 zăbunari, 5 cismari, 5 cupeți, 4 abagii, 4 croitori, 3 mărgelari, 3 postăvari. 2 ceaprazari de asemenea mai apar și alte profesii cum ar fi cavafi, temergii etc.

Documentele aduc și o importantă contribuție sigilografică, deoarece în multe din ele se întîlnesc numeroase sigilii aparținînd unor meșteșugari de diferite profesii și negustori. Sigiliile sînt aplicate în fum avînd forme ovale, rotunde, exagonale, octogonale. În cîmpul sigilar ca elemente heraldice apar : litere chirilice, grifon, cal și călăreț, rozetă, sem-

23) *Ibidem*, 37.421.

24) *Ibidem*, 37.423.

25) *Ibidem*, nr. inv. 37.424.

26) *Ibidem*, 37.426.

27) *Ibidem*, 37.421 vezi și I. Ionașcu *op. cit.*, p. 11.

28) *Ibidem*, nr. inv. 37.415.

29) *Ibidem*, 37.417

nele crucii în diferite variante. Alte au în câmpul sigilar un decor geometric, floral sau zoomorf.

Într-un singur caz în documentul cu anul 1764, decembrie 11, este folosit degetul pentru validarea documentului respectiv.³⁰⁾

Un studiu mai amănunțit al acestor sigilii va aduce contribuții de seamă la sigilografia bucureșteană.

Lotul celor 15 documente ilustrează evoluția unei prăvălii din centrul Bucureștilor. Așa cum am menționat și mai sus, din datele redată în documente se desprind elemente care reflectă în mic un proces general pe care orașul de reședință domnească la parcurs de-a lungul ultimelor sale veacuri de existență medievală.

R É S U M É

La communication „Données concernant une boutique de Bucarest au XVII—XVIII siècles“, valorifie un lot de 15 documents inédits qui existent dans le fonds du Musée d'Histoire de la ville de Bucarest et qui se réfèrent à une boutique située sur la rue Ulița cea mare (La grande rue =>) aujourd'hui la rue Lipscani) ou le noyau de l'activité artisanale et commerciale a commencé à prendre corps dès les plus anciens temps.

Les documents analysés ici sont aussi intéressants pour le fait que quelques-uns d'entre eux portent les sceaux des artisans de différentes professions, ainsi que ceux de quelques commerçants.

³⁰⁾ *Ibidem*, 37.424.